

שְׁמוֹת

מִכְתָּב יַד קֶדְשׁוֹ

פְּרִשְׁת שְׁמוֹת מִתְחִיל בְּשְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים. דְּסֵפֶר זֶה הוּא דְמַתֵּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ בְּבְרָאשִׁית רַבְּהִי עַל פְּסוּק וַיְהִי אֹר, זֶה סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁהוּא הַנִּית הָאֹר תּוֹרָה. וַיְדוּעַי דְּשָׁשִׁים רַבּוּא אוֹתִיּוֹת בְּתוֹרָה נִגְד שָׁשִׁים רַבּוּא נִפְשׁוֹת דִּישְׂרָאֵל, כִּי אֹר הַתּוֹרָה הוּא עֲצָמוֹ אֹר הַנִּפְשׁוֹת דְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל.

וּמָה שְׁאֲמָרוּ שָׁשִׁים רַבּוּא, אָף שְׁאִין שָׁשִׁים רַבּוּא אוֹתִיּוֹת בְּתוֹרָה, כִּיְדוּעַי, רַק שְׁכָל אוֹת מִחְבֵּר מְאוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ ל' מ' הֵם כ' ו', צ' הוּא נ' ו', ש' שְׁלֶשֶׁה וַיִּי"ן, א' שְׁנֵי יוֹדִי"ן וּבְאֲמָצַע ו', וְכִדּוּמָהּ. וְהֵגֵם דְּגֵם בְּזֶה אִין הַחֲשׁוּבּוֹן מְכּוּן שָׁשִׁים רַבּוּא, אֲבָל תְּפָסוּ הַמְּסַפֵּר שָׁשִׁים רַבּוּא שְׁהִיּוּ בְּדוֹר הַמְּדַבֵּר מְקַבְּלֵי

הַתּוֹרָה. וְגַם נִפְשׁוֹת כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁרָשָׁם מִתּוֹרָה, וּמְאוֹתָם אוֹתִיּוֹת, כִּי הַרְבֵּה נִפְשׁוֹת בָּאוֹת אַחַת. וּכְלָל כָּל הַנִּפְשׁוֹת מִישְׂרָאֵל הֵם כְּלוּלִים בְּשָׁנַיִם עֶשֶׂר שְׂבָטִים, וְעַל כֵּן שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים, שֶׁהוּא שְׂרָשׁ נִפְשׁוֹתָם, דְּהֵשָׁם הוּא שְׂרָשׁ הַחִיּוֹת, הוּא גַם כֵּן כּוּלָּל כָּל הַתּוֹרָה. וּבְכָל פַּעַם שְׁנַזְכֹּר שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים בְּתוֹרָה, הוּא בְּכוּנָה מִיַּחַדָּת בְּהוֹרָאת שְׁמוֹתָם עַל אוֹתוֹ הַעֲנֵן שְׁמַדְבֵּר שָׁם. כִּי כָּל הַקְּדָשׁוֹת כְּלוּל בְּהֵם, וְהַשְׁמוֹת מְרַמְזִים עַל זֶה.

וּבְרִישׁ שְׁמוֹת רַבְּהִי דְּנִקְרָאִים עַל שָׁם הַגְּאֻלָּה, יְעִין שָׁם בְּאַרִיכוּת. וְרָצָה לֹמַר, דְּזִכְרוֹן שְׁמוֹתָם, סִימָן הוּא עַל שָׁם הַגְּאֻלָּה הַרְמוּזָה גַם כֵּן בְּשְׁמוֹתָם. כִּי עַל יְדֵי קְדָשַׁת נִפְשׁוֹתָם הִיָּה הַגְּאֻלָּה,

א. "א"ר סימון: ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חומשי תורה. ויאמר אלהים יהי אור' (בראשית א, 1) – כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו. ויהי אור' (שם) – כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (בר"ר ג, ה). ב. "וקבלנו (עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו, מאמר הנפש, ח"ג, פרק ה-1), כי ששים רבוא אותיות התורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל" (של"ה, תולדות אדם, בית חכמה תניינא, אות ריב). וראה גם זוהר חדש (שה"ש עד ע"ב). ג. בספר חסד לאברהם (מעין ב, נהר יא) וברמ"ע מפאנו (שם) כתבו, שמספר האותיות בתורה הוא ל' רבוא בקירוב. ד. כהסבר זה כתבו בתורת הרא"ם (חלק התשובות, סי' כ) ובהקדמה לספר שמע שלמה (למהר"ש אלגאזי). וראה בניצוצי זוהר לזוהר חדש (הוצ' מה"ק לרב מרגליות) עמ' קכו, שהביא עוד הסברים לענין זה. ה. בדומה לכך ביאר המהר"ל (גבורות השם, פ"ג): "וראיייה לזה ששלימות ישראל זה המספר, שהרי כשיצאו ממצרים היו שש מאות אלף, וכשנפלו בעגל היו שש מאות אלף, ובפרשת המדבר היו שש מאות אלף, ובפרשת פנחס היו ג"כ שש מאות אלף, שמוזה נראה כי צורת ישראל ושלימותם שש מאות אלף". וראה שם עוד על מספר זה. ו. שער הגלגולים (הקדמה כג), חסד לאברהם (מעין חמישי, נהר 1). ז. "ואלה שמות בני ישראל' (שמות א, א), על שם גאולת ישראל נזכרו כאן. ראובן, שנאמר (שם ג, ז): 'ראה ראיתי את עני עמי'. שמעון, על שם (שם ב, כד): 'וישמע אלהים את נאקתם...' (שמו"ר א, ה). והולך ודורש שם כל אחד מהשבטים מעניין

הַגְּלוּת. וְהַפֶּל הַכְּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ שָׁם וּבְכִרְכוֹת (ה, א) דְּשְׁלוֹשׁ מַתְּנוֹת עַל יְדֵי יִסּוּרִין, וְכִמוֹ שְׁנֶאֱמַר (משלי ו, כג) דְּרַךְ חַיִּים תּוֹכַחֹת מוֹסֵר.

וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ, שְׁמוֹת, וְאַרְא, בֵּא, בְּשֵׁלַח, הַכְּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה שְׁבַפְרָשֶׁת יִתְרוֹ. וְאַחַר כֵּן מְשַׁפְּטִים, לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ, שֶׁהֵם אוֹתָם אֲשֶׁר גַּם יֵצֵר הָרַע שׁוֹפְטֵן, כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ בְּהַרְוָאָה^א. וְלַעֲשׂוֹת מְשַׁפֵּט כְּתוּב (עפ"י תהלים קמט, ט) בְּאוֹיְבֵי עַצְמוֹ, שֶׁהֵם עַצְמָם חִילוֹת הַיֵּצֵר הָרַע שְׁעוֹלָה וּמְקַטְרָג.

וְזֶהוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַשׁוֹכְבֵי־ם, שֶׁהוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְבָנִים שׁוֹכְבִים בְּתַקּוּן הַבְּרִית^ב, בְּדָבָר שְׁאִין הַתְּשׁוּבָה מוֹעֵלָת, כְּמוֹ שְׁמוּכָא בְּזִהַר (ח"א, ויחי ריט ע"ב).

וְכִמוֹ שְׁאֲמְרוּ רְאוּבֵן, רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי, שְׁמַעוֹן וְכוּ'. כִּי בְּשִׁבְט רְאוּבֵן הָיָה קְדָשֶׁת הָרְאִיָּה, וְעַל יְדֵי זֶה גַם כֵּן רָאָה ה', וְכֵן בְּשִׁמְעוֹן קְדָשֶׁת הַשְּׁמִיעָה, וְעַל יְדֵי זֶה גַם כֵּן שְׁמַע ה' אֶת נֶאֱקָתָם. וְכֵן בְּכֶלֶם, כְּפִי הַקְּדוּשָׁה שְׁלָהֶם הַמְרַמֵּז בְּשִׁמְעֵם, נִתְעַוְוֵר עַל יְדֵי זֶה לְמַעֲלָה גַם כֵּן, כְּטַעַם ה' צִלְפָּדִי, וְעַל יְדֵי זֶה בֵּא הַגְּאֻלָּה.

וְהַגֵּם דָּהֵם נִזְכָּרִים בְּהַתְּחַלַּת הַגְּלוּת, אֲבָל עֵקֶר הַגְּלוּת בְּשִׁבְלֵי הַגְּאֻלָּה, וְכִמוֹ שְׁאֲמְרוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁס' דָּאֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ (משלי ג, יב), וְכָל הַגְּלוּת הָיָה רַק כְּדֵי לְבֹא לְגֻלָּה וּלְקַבְּלַת הַתּוֹרָה. וְעַל זֶה הוּא מְזַכֵּר שָׁם שְׁמוֹת הַשְּׁכֵטִים, מִצַּד רְמִיזָתָם עַל הַגְּאֻלָּה, שֶׁהוּא מְכוּן

הַגְּאוּלָּה. ח. כֵּן כָּתַב רַבֵּינוּ (ר"ה, אוֹת יב ד"ה וְאִמַר זְכוּרִין): "וְהוּא כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּשֵׁם הַבַּעַשׁ"ט זַצ"ל עַל הַפְּסוּק (תהלים קכא, ה): 'ה' צִלְךָ, שְׁהוּא כְּמוֹ הַצֵּל, שְׁכִמוֹ שְׁעוֹשֵׂה הָאָדָם, כֵּן מַתְּנֵהָ עִמּוֹ הַשִּׁי"ת". וְרֵאָה בַּעַשׁ"ט עַה"ת (קְדוּשִׁים אוֹת כַּב-כַּג) וְשֵׁל"ה (תּוֹלְדוֹת אָדָם, שַׁעַר הַגְּדוּל, אוֹת ה). ט. "וְאוֹלָה שְׁמוֹת... (שְׁמוֹת א, א), הִדָּא הוּא דְכָתִיב (מְשַׁלֵּי יג, כד): 'חֹשֶׁךְ שְׁבִטוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאוֹהֲבוֹ שְׁחָרוּ מוֹסֵר'... 'וְאוֹהֲבוֹ שְׁחָרוּ מוֹסֵר' – זֶה הַקֶּב"ה, עַל שֶׁאֲהַב אֶת יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב (מְלָאכִי א, ב): 'אֲהַבְתִּי אֲתָכֶם אִמַר ה'', שְׁהוּא מְרַבֵּה אוֹתָן בִּיִסּוּרִין. אֲתָה מוֹצֵא, שְׁלוֹשׁ מַתְּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּן הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָם לֹא נִתְּנָם לָהֶם אֲלָא עַל יְדֵי יִסּוּרִין: הַתּוֹרָה, וְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא... (שְׁמוּרָא א, א). י. בְּאַלְשִׁיךְ (בְּרַאשִׁית טו, יד) כָּתַב: 'וְטַעַם שֶׁאֲשַׁעְבְּדֶם, הֲלֹא הוּא, כִּי הִנֵּה (בְּרַאשִׁית טו, יד): 'וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל' וְרִיחוּ גְדוֹל, שְׁהוּא סִילּוּק זֹהָמַת הַנַּחֵשׁ עַל יְדֵי הַשְּׁעֵבֵד, שִׁיּוֹכְנוּ בּוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה...". וְרַבֵּינוּ כָּתַב (פְּסַח, רִישׁ אוֹת לט): "עֲנִין וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל, הֵינִינוּ מֵהַ שִׁיּוּצִיאוֹ הַקְּדוּשָׁה מִשָּׁם, וְאוֹ הִיָּה בְּמִצְרַיִם בְּגִלוּת, הַתּוֹרָה, שְׁלַעוּמַת זֶה הִיָּה אוֹ חֲכֵמַת מִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוֹ הַנִּיּוּצוֹת קְדוּשׁוֹת מִשָּׁם, וְזֶה הִיָּה אֲצֵלֶם הַכְּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה...". יא. "תְּנִיא, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְיִלִי אוֹמַר: צִדִּיקִים יֵצֵר טוֹב שׁוֹפְטֵן... רַשְׁעִים יֵצֵר רַע שׁוֹפְטֵן... בִּינוּנִים זֶה זֶה שׁוֹפְטֵן, שְׁנֵאמַר (תהלים קט, לא): 'יַעֲמֹד לִימִין אֲבִיּוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ" (בְּרִכּוֹת סא, ב). יב. "עֲנִין הַשׁוֹבְבִים הַנּוֹדְעִים, ר"ל שִׁישׁ מִנְהַג קְדוּם כְּכֹל יִשְׂרָאֵל לְהַתְּעַנּוֹת מ' יוֹם רְצוּפִים, שִׁישׁ מִן יוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פ' שְׁמוֹת עַד פ' תְּרוּמָה, וְקִצַּת מִן תְּצוּהָ... וְנִתְּנוּ סִימָן בְּהֵם שׁוֹבּוֹ בְּנִים שׁוֹבְבִים, ר"ת 'שְׁמוֹת וְאַרְא' בֵּא' בְּשֵׁלַח יִתְרוֹ מְשַׁפְּטִים. וְהִנֵּה עֵיקֶר הַתְּעַנּוּת בְּהֵם בְּמ' יָמִים אֵלוֹ, לֹא נִתְּקֵנוּ אֲלָא עַל עוֹן הַקְּרִי. וַיִּמֵּים אֵלוֹ מִסּוּגָלִים לְהַתְּעַנּוֹת בְּהֵם עַל הַקְּרִי, יוֹתֵר מִכֹּל יָמוֹת הַשָּׁנָה... כִּי אוֹתָם שְׁנִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּגִלוּת מִצְרַיִם, הִיוּ אוֹתָם הַנִּיּוּצוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת שִׁיּוּצֵאוֹ מֵאֲדָרָה בְּאוֹתָם ק"ל שָׁנָה שְׁפִירָשׁ מִן אֲשֶׁתּוֹ, וְהִיָּה מוֹלִיד שְׁדִין וְרוּחוֹן ע"י טְפוֹת קְרִי. וְכֹל אֵלוֹ נִתְּקֵנוּ בְּגִלוּת מִצְרַיִם הַהוּא. וְלִכֵּן בּוֹזֵמֵן הַפְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ, יֵשׁ בְּהֵם סְגוּלָה לְקַבֵּל תְּשׁוּבַת הָאָדָם הַמִּתְּעַנֶּה בְּהֵם עַל עוֹן הַקְּרִי" (שַׁעַר רוּחַ הַקְּדוּשָׁה, יז

בְּזִמְנָה כְּעוֹסֵק בַּתּוֹרָה^י. וּבְעוֹנֵתָה עֲדִיף,
שֶׁהִיא גַם בְּכָלֵל תְּפִלָּה, וְכִמוֹ שֶׁכִּתְּבוּ
תּוֹסֵפוֹת^י דְּהִיא בְּכָלֵל צְלוֹתָא.

וּקְרָא^י חֲשִׁיב שִׁשָּׁה דְּבָרִים, חֲרָב
פִּיפִיּוֹת, לְעֲשׂוֹת נִקְמָה, תּוֹכַחַת
בְּלֵאמִים, לְאָסוֹר מְלַכְיָהֶם, וְנִכְבְּדֵיהֶם,
לְעֲשׂוֹת מְשֻׁפָּט. וְהֵם שֵׁשׁ פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ,
שֶׁהֵם נִגְדֵי שֵׁשׁ סְפִירוֹת מִחֻסְדַּי עַד יְסוּד,
וּבְחֻסְדַּי וְאַמַּת יִכְפָּר עוֹן (משלי טז, ו).

וּשְׁמוֹת, שֶׁהִיא סְפוּר הַגְּלוּת, הִיא
מִצַּד הַחֻסְדַּי, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
בְּרִישׁ שְׁמוֹת רַבָּה^י עַל זֶה קָרָא דְּאֵהָבוּ
שִׁחְרוּ מוֹסֵר, וְאַשְׁרֵי יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ (שם
ג, יב), שֶׁהִיא מִצַּד הָאֵהָבָה וְהַחֻסְדַּי.

אֲכַל יֵשׁ לֹו תִקּוֹן עַל יְדֵי דְבָרֵי תּוֹרָה^י,
שֶׁהִיא מְחַכְמָה (שם ח"ב, יתרו פה ע"א),
שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא מְבִינָה^י,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ו, י) וּלְכַבּוּ בֵּין
וְשָׁב.

וְהוּא רְמוּז בְּבְרָכוֹת^י, דְּבִקְרִיאַת שְׁמַע
שְׁעַל מִטְתּוֹ, אוֹחֵז חֲרָב פִּיפִיּוֹת
לְהַרְגַּ הַמְזִיקִין^י. וְזֶהוּ (תהלים קמט, ח)
לְאָסוֹר מְלַכְיָהֶם וְנִכְבְּדֵיהֶם, שֶׁהִיא שֶׁרֶשׁ
כַּח הָאֲמוֹת. וּפִיפִיּוֹת, דְּרָצָה לֹאמַר שְׁתֵּי
פִיּוֹת^י, הִיא קוֹל קוֹל יַעֲקֹב^י, דְּאָמְרוּ
זְכוּרֵנָם לְבְרָכָה קוֹל תּוֹרָה וְקוֹל תְּפִלָּה,
דְּקִרְיאַת שְׁמַע כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. דְּעַקְרָה
תּוֹרָה, וּבִקְרִיאַת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעַרְבִית
קִיָּם לֹא יְמוּשׁ (מנחות צט, ב), וְשִׁלָּא

ע"א). יג. רבינו (נח, סוף אות ג) הביא מהוהרר (ח"ב, ויקהל ריד ע"ב) שיש תיקון לחטא זה ע"י תשובה שלימה. ושם (אות ו ד"ה והוא כמו שאמרנו) כתב: "והוא כמו שאמרנו, דמה שאמרנו בזה"ק דלא אית ליה תשובה, הוא על דרך מה שאמרנו בבני עלי (ר"ה יח, א) בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה. וכעין זה בפגם זה, לא אית ליה תשובה, דשורש תשובה מבחינת בינה ליבא, כידוע, וזה אי אפשר לתקן בשלימות, שאם היה מתקן כל הפגם, היה חי לעולם, כמו שאמרנו. אבל בתורה, שהיא ממדת חכמה, מתכפר, וזה שנאמר (משלי ד, כב): 'לכל בשרו מרפא'. והיינו לפגם זה שנקרא בשר...". יד. וזהר (ח"ג, נשא קכב ע"ב). וראה שערי אורה (שער ח פו ע"א). טו. "א"ר יצחק: כל הקורא ק"ש על מטתו, כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו, שנאמר (תהלים קמט, ו): 'רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם'" (ברכות ה, א). פרש"י: "כאילו אוהו חרב של שתי פיות בידו – להרוג את המזיקין". טז. ראה שער הכוונות (דרושי הלילה דרוש ז), שכתב שהמזיקין הם הנבראים מטיפות שז"ל, וע"י ק"ש ממית אותן המזיקין. יז. "הקל קול יעקב והידיים ידי עשו" (בראשית כז, כב), כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידיים ידי עשו" (איכה רבה, פתיחתא ב). וכתב רבינו (פוקד עקרים, אות ב ד"ה ואמרו ז"ל): "הקל קול יעקב, שתי קולות שאמרנו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי, ב), בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. היינו, קול תפילה הרמוז במלת הקל, חסר ו' בלשון הכתוב, ובתוספת ה' הרומזת לתפילה כנודע (דה' בתרא דשם הוי"ה בחינת מלכות זוהר ח"ב, קיט ע"א), ותפלה בחינת מלכות). וקול מלא ו', רומז לקול תורה, כידוע דהו' רומזת על זה". יח. "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה" (ברכות ט, ב). יט. "ואם התחילו אין מפסיקין, מפסיקין לק"ש... א"ר יוחנן: לא שנו אלא כגון ר"ש בן יוחי וחביריו, שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו – מפסיקין לק"ש ולתפלה" (שבת יא, א). וכתבו התוס' (ד"ה כגון: "כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו – והוא דאמר לקמן (לג, ב) כי הוה מטי עידן צלויי, לביש ומכסי ומצלי (=רשב"י ובנו במערה), ההוא מצלי היינו ק"ש". כ. "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחת

וַיְדוּעַ מִחֻלָּקֶת רְאוּשׁוֹנִים^כ אֵי הָאָבוֹת
 יֵצְאוּ מִכָּלֵל בְּנֵי נַח, וְאֵלוּ וְאֵלוּ
 דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. דְּמִכָּלֵל בְּנֵי נַח יֵצְאוּ,
 וְאֲבָרְהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם נִקְרָא
 בַּחֲגִיגָה (ג, א) תַּחֲלָה לַגָּרִים, אָבֵל לְכָלֵל
 יִשְׂרָאֵל לַגְּמָרִי לֹא בָאוּ עַד מִתַּן תּוֹרָה
 שֶׁהָיָה קְדוּשָׁתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּסִנְהֶדְרֵינוּ^כ
 עַל פְּסוּק תּוֹרָה וּגו', מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת
 יַעֲקֹב, מְאֻרְסָה. וְאֲבָרְהָם הִבְטִיחַ בְּזֶה
 בְּשִׁבְעוּעָה^כ, וְהוּא כְּמוֹ שְׂדוּכִין וְהִתְקַשְׁרוּת
 בְּשִׁבְעוּעָה, אָבֵל עֲדִין אֶפְשָׁר לְהַנְתִּיק עַד
 הַנְּשׂוּאִין, שֶׁנִּגְמְרוּ הַשְּׂדוּכִין. וְעַל זֶה
 נֶאֱמָר (שְׁמוֹת כג, ט) וַיִּדְעָתֶם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר
 כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אֹז
 דְּגַמְתָּ נֶפֶשׁ הַגֵּר, דְּרַק בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה.
 וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר^כ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ וּגו', וְעַל
 יְדֵי זֶה וְעֲבָדוֹם וּגו', יוּכָלוּ לְשַׁלֵּט
 לְשַׁעֲבָדֶם, דְּעֲדִין לֹא נִקְרְאוּ עַבְדֵי ה'
 וּבְנֵים לְמָקוֹם.

וְאֲבָרְהָם בָּרַר לוֹ הַמַּלְכִּיּוֹת^כ. וְהִגִּיד לוֹ
 גְּלוּת מִצְרַיִם כְּשֶׁאָמַר
 (בראשית טו, ח) בְּמָה אֲדַע כִּי אֵינְךָ שְׂנֵאָה,
 דִּירוּשָׁת הָאֶרֶץ הוּא לְצִדִּיקִים, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמְּךָ כָּלֵם צִדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ
 אֶרֶץ^כ. וְעַל זֶה אָמַר בְּמָה אֲדַע, כִּי יִדַּע
 שֶׁגַּם בְּזַרְעוֹ יִמָּצֵא פּוֹגְמֵי הַבְּרִית, וְצִדִּיק
 נִקְרָא שׁוֹמֵר הַבְּרִית, כְּפִדוּעַ (זוהר ח"א, נח
 נט ע"ב).

אָבֵל הַפְּתוּב הַעֵיד דְּכָלֵם צִדִּיקִים, וְכָל
 יִשְׂרָאֵל נִקְרְאִים עַל שֵׁם יוֹסֵף
 הַצִּדִּיק (בר"ר עא, ב), שֶׁאֲרִית יוֹסֵף (עֲמוּס
 ה, טו). וְאֶפְלוּ עַרְלֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאִים
 מוּלִים, וְכָל הַעֲפוּ"ם עַרְלִים, אֶפְלוּ
 הַמוּלִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּנִדְרִים^כ, וְזֶהוּ
 אוֹת הַבְּרִית הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים.
 וְנִתְבָּרְרוּ בְּגִלוּת מִצְרַיִם^כ, וְעַל זֶה אָמַר^כ
 יְדַע תִּדַּע וּגו', דְּשֵׁם יִתְדַע וְיִתְבָּרַר
 קְדֻשַׁת יִשְׂרָאֵל.

בְּלֶאֱמִים: לְאִסֵּר מַלְכִּיהֶם בְּזִקִּים וּנְכַבְדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרוֹל: לְעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוּב הַדָּר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּ
 יְהוָה (תהלים קמט, ו-ט). כא. "א"ל (=הקב"ה): במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכות? ר' חנינא
 בר פפא אמר: אברהם ברר לו את המלכות" (בר"ר מד, כא). כב. ראה זוהר ח"א, ויחי רטז ע"א. כג. "קונם
 שאני נהנה לערלים – מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים. שאני נהנה למולים – אסור בערלי
 ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים" (נדרים לא,
 ב). כד. ראה שער הפסוקים (ריש פרשת שמות ד"ה ענין גלות מצרים). כה. "ויאמר לאברהם ידע תדע כי
 גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג). כו. בעלי התוס'
 (חזקוני וחזר זקנים עה"ת ויקרא כד, י) סוברים שדין האבות עד מתן תורה כבני נח, והרמב"ן (שם) כתב כי
 מעת שבא אברהם בברית, היו ישראל, ובגויים לא יתחשבו (וראה גם פרשת דרכים, דרוש א; בית האוצר,
 כלל א). כז. "אמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג, ד): 'תורה צוה לנו משה
 מורשה' – לנו מורשה ולא להם. וליחשבה גבי שבע מצות! מאן דאמר מורשה – מיגול קא גזיל לה, מאן
 דאמר מאורסה – דינו כנערה המאורסה, דבסקילה" (סנהדרין נט, א). וכדאיתא בפסחים (נט, ב): "תנא רבי
 חייא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ – כאילו בועל ארוסתו בפניו, שנאמר: 'תורה צוה לנו משה מורשה',
 אל תקרי מורשה אלא מאורסה". כח. בראשית יז, ז. וראה רמב"ן (דברים כח, ט) עה"פ: "יקימך ה' לו לעם

הַרְפוּאוֹת, וְהוּא מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וְחֶבֶה, שְׂיֹדֵעַ שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְיִסְרוֹ וּלְהַפּוֹתוֹ, רַק לְהִיטִיב לוֹ עַל יְדֵי זֶה. וְזֶהוּ פְּרִשְׁת שְׁמוֹת, שֶׁהוּא הַגְּלוּת, שְׂבָא עַל יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד לְאַבְרָהָם.

וְהוּא הַחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם, שְׂרוּמֵז גַּם כֵּן עַל הַמִּילָה, שְׂנַעֲשִׂית עַל יְדֵי חֶרֶב פִּיפִיּוֹת^ל, וְנִתְּנָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם. וְעַל יְדֵי זֶה מְנַצְּחִים לְכָל הָאֲמוֹת, וְלִחְרָבָא דְעִשׂוֹ^ל, שֶׁהוּא שְׂרֵשׁ הָאֲמוֹת^ל, וְכִמּוֹ שְׂנַאֲמֵר (בַּמְדַּבֵּר כַּד, ט) רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמַלְק. וְהוּא מֵאֵס הַמִּילָה^ל, שֶׁהוּא שְׂרֵשׁ הָעֲרָלָה, דְּעַכְשָׁיִם עֲרָלִים^כ.

וּבְמִצְרַיִם הִיָּה הַשְּׁעָבוּד עַל יְדֵי שְׂבָטְלוֹ הַמִּילָה, כִּמּוֹ שְׂאֲמָרוּ בַּמִּדְרָשׁ^ל דְּנַעֲשׂוּ לְמִרְאִית הָעֵינַן כְּכָל הַגּוֹיִם. וְעַל כֵּן נֶאֱמַר גּוֹי מְקַרֵּב גּוֹי,

וְעַל יְדֵי הַעֲבָדוֹת זָכוּ לְהַתְּגַלוּת הַגְּאֻלָּה אַחֵר כִּן וְקִבְּלַת הַתּוֹרָה^כ. דְּעַנּוּיִים וַיִּסּוּרֵינָן שְׂלָהֶם אִינוּ פִּיִּסּוּרֵי הָעַמִּים שֶׁהוּא לְהַאֲבִידָם, אֲבָל אֶל יִשְׂרָאֵל הוּא (דְּבָרִים ח, ה) כְּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ, שֶׁהוּא לְאַהֲבָתוֹ וּמִצַּד מִדַּת חֶסֶדוֹ וְטוֹבוֹ, שְׂאִין יָכוֹל עֲדִין לְהִיטִיב לוֹ וְצָרִיךְ לְיִסְרוֹ וּלְהוֹכִיחוֹ, דְּעַל יְדֵי זֶה יוֹכֵל לְקַבֵּל אַחֵר כִּן רַב טוֹבָה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר לְכָל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא וְגו', כִּי אֲנִי ה' רִפְאָךְ. וְאִם אֵין מִכָּה, רְפוּאָה לְמָה. אֲבָל הַכּוֹנֵן, אִף שִׁיְהִיָּה מִכָּה, אִינוּ כְּמַחְלָה בְּמִצְרַיִם שֶׁהִיָּה לְהַכּוֹתָם וּלְכַלּוֹתָם בְּמִדַּת הַדִּין, וְזֶה לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ. רַק כְּשִׁיגִיעַ חַס וְשְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, תִּדַּע כִּי אֲנִי ה', שֶׁם הַיְוָ"ה שֶׁהוּא מִצַּד מִדַּת הַרַחֲמִים^ל, וְאֲנִי רִפְאָךְ בְּזֶה, וְכִרּוּפָא הַמְּכַאֵיב עַל יְדֵי

קדוש כאשר נשבע לך". בט. ראה לעיל הערות ט, י. ל. "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך" (שמות טו, כו). ובסנהדרין (קא, א) הקשו: "אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי, כתיב: 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך', וכי מאחר שלא שם, רפואה למה? אמר ליה: הכי אמר ר' יוחנן: מקרא זה מעצמו נדרש, שנאמר: 'ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך', אם תשמע – לא אשים, ואם לא תשמע – אשים, אעפ"כ 'כי אני ה' רופאך'". לא. כדאיתא בזהר (ח"ג, ויקרא יא ע"א): "חמישאה, ידו"ה. פללא דכל שלימו דמהימנותא, ונדא הוא רחמי בשלימו, ונדא הוא תפארת". וראה מש"כ רבינו (נח, אות ג ד"ה ומשנה תורה). לב. ראה תיקו"ז (לו, עח ע"ב). לג. שעליו נאמר (בראשית כו, מ): "ועל חרבך תחיה", ובתיקו"ז (כ-כא, נב ע"א) איתא דהיא חרבה דמלאך המות. לד. ראה ליקוטי תורה לאריו"ל (פרשת בלק ד"ה ראשית גוים). וכ"כ הרמ"ז (על הזהר ח"ב, ויקהל קצה ע"א): "צריך להשכיל ששורש עמלק היה מראשית עולמות הטומאה, המתחילים מכנגד אחורי היכל הרצון דבריא... שעמלק הוא ראשית גוים, שכן שרשו מראש עולם הקליפות". וכתב רבינו (דברי סופרים, לח): "ועשו תמצית פסולת הרע שבכל האומות, ע"כ כחו הוא ס"מ, ראש המקטרגים כנ"ל, ועמלק תמצית הרע דעשו ושורשו". לה. "דאמר רבי חמא בר שקלא, ורבי יהושע בן לוי, ורבי יוחנן: מה היו בית עמלק עושין? היו מחתכין מילותיהם של ישראל וזורקין כלפי מעלה, ואומרים: בזה בחרת? טול לך מה שבחרת!" (תנחומא כי תצא, ט). לו. "מה שושנה זו, כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה, כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה ליגאל,

מִפְּשָׁכָא עֲרַלְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּעִירוֹבִין^ב.
וְחֶטָּא הוּא בְּלִשׁוֹן, וּבְרִית הַלְשׁוֹן נִגְדָה
בְּרִית הַמַּעוֹר^{מא}, דְּפָגַם שְׁנֵיהֶם נִקְרָא רַע,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעַר (בראשית לח, ז) רַע
בְּעֵינַי ה', כִּדְרוֹע^{מב}. וְכֵן לְשׁוֹן הָרַע נִקְרָא
רַע, וְאֵיתָא^{מג} עַל פְּסוּק תוֹרַת הַמַּצְרָע,
הַמוֹצִיא רַע.

וְתַקְוֹן שְׁנֵיהֶם תּוֹרָה^{מד}, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ^{מה}
בְּלִשׁוֹן הָרַע, מֵאֵי תַקְנִיתִיהּ,
יַעֲסֵק בְּתוֹרָה, דְּכַתִּיב מִרְפָּא לְשׁוֹן יַעֲזֵ
חַיִּים, וּמְוֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן (משלי יח,
כא), וְלִשׁוֹן הָרַע נִקְרָא מְוֹת^{מו}. וְכֵן פָּגַם
הַבְּרִית הַכִּיָּא הַמֵּיתָה, דְּעַקֵר חֶטָּא אָדָם

כְּעַבְר בְּמַעֲוֵי אָמוֹ (מכילתא בשלח, מסכתא
דויהי, ו), שְׁזַהֲמַת מַצְרִים הֵיְתָה מִקְפָּתָם^{לו}.
וְעַבְר יִרְךָ אָמוֹ (גיטין כג, ב), אֲכָל רַק
בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲוֵי, וְגַם אֲז עֲצָמוֹתוֹ חַיִּוֹת
אַחַר, וְסוֹפוֹ לְהִיּוֹת בְּפִנְי עֲצָמוֹ. וּמַצְרִים
עָרוֹת הָאֶרֶץ וְשִׁטּוּפֵי זְמָה^{לז}, דְּעַל פִּן הֵיָה
הַגְּלוּת לְשָׁם, לְבָרַר שְׁהֵם אֵינָם כְּמוֹתָם,
דְּהֵם הָיוּ גְדוּרִים בְּעַרְיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָה (ויק"ר לב, ה). וְהוּא עַל יְדֵי
יוֹסֵף שֶׁנֶּגְדָר שָׁם מַעְרָוהּ, וְנִגְדָרוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּזִכְרוֹתָיו^{לח}, כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד.
וְלִפְּי שְׁוִיּוֹסֵף הוֹצִיא דְבַת אָחִיו דְּנוֹתָנִים
עֵינֵיהֶם בְּבִנּוֹת הָאֶרֶץ (בר"ר פד, ז),
שְׁזַהּוּ עַקֵר פָּגַם הַבְּרִית, דְּבוֹעַל אַרְמִית

הה"ד (דברים ד, לד): 'או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי'. אלו ואלו ערלים, אלו מגדלי בלורית
ואלו מגדלי בלורית, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים" (ויק"ר כג, ב). לז. כן איתא בשער הפסוקים
(פרשת שמות): 'זוה סוד פסוק (דברים ד, לד) 'או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי'. וארז"ל, עם
מקרב גוי לא נאמר, אלא גוי מקרב גוי. והבן זה מאד, כי היו ממש בתוך קרובם של הקליפות, והיו גוים
כמותם, ונצטרפו ונתלבנו ונלקחו מקרב הגוים ההם ממש". לח. "המצרים שטופי זימה הם, שנאמר (יחזקאל
כג, כ): 'זרמת סוסים זרמתם'" (רש"י בראשית יב, יט). וראה של"ה (וישב, אות כה): 'כי הארץ היא כדמות
אדם, יש לה ראש, ועינים, וידיים, ורגלים, גם ערוה... וארץ מצרים שהיא ערות הארץ, על כן (יחזקאל כג,
כ): 'זרמת סוסים זרמתם', והם שטופי זמה...'. לט. "אמר ר' אבא בר כהנא: ...יוסף ירד למצרים וגדר עצמו
מן הערוה, ונגדרו כל הזכרים בזכותו. רבי פנחס בשם ר' חייא: כדאי היתה גדירת ערוה עצמה, שבזכותה
נגאלו ישראל ממצרים..." (שהש"ר ד, יב). מ. "אלא הא דכתיב (תהלים פד, ז): 'עברי בעמק הבכא' – ההוא
דמחיביי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו, בר מישראל שבא על הגויה,
דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה" (עירובין יט, א) פרש"י: "ולא מבשקר – איננו מכירו שהוא יהודי, דמשכה
ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול". מא. בספר יצירה (פ"א מ"ג) איתא: "וברית יחיד מכוונת באמצע,
כמילת הלשון וכמילת המעור". וכתב השל"ה (שער האותיות, שתיקה, אות ו): 'כי הם שתי בריתות, ברית
הלשון וברית המעור, מכוונות זה כנגד זה, וכמו שאין להוציא זרע לבטלה חס ושלום, כן דיבור לבטלה הוא
גם כן ערוה'. מב. "כָּל מֵאֵן דְּאִפִּיק וְרַעֲיָה בְּרִיקְנָא, אֲקָרִי רַע, וְלֹא חָמֵי אִפִּי שְׂכִינְתָא, דְּכַתִּיב (תהלים ד, ה):
'כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע', וכתביב (בראשית לח, ז): 'זיהי ער בכור יהודה רע'" (וזהר ח"א, ויחי
ריט ע"ב). מג. "אמר ר"ל: מאי דכתיב (ויקרא יד, ב): 'זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של
מוציא שם רע' (ערכין טו, ב). מד. ראה מש"כ רבינו (משפטים, אות ד ד"ה והתיקון לשני). מה. "אמר רבי
חמא בר' חנינא: מזה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו,
ד): 'מרפא לשון עץ חיים'. ואין 'לשון' אלא לשון הרע, שנאמר (ירמיהו ט, ז): 'חץ שחוט לשונם', ואין 'עץ
חיים' אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): 'עץ חיים היא למחזיקים בה'..." (ערכין טו, ב). מו. "א"ר חמא ברבי

הֲרֵאשׁוֹן הָיָה שְׁעַל יָדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מְשׁוּף
 בְּעַרְלָתוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּסִנְהֶדְרִין^מ מְקַרְא
 דְּכֹאֲדָם עֲבְרוּ בְּרִית, עַל יָדֵי הַזְּהֻמָּא
 שְׁהָטִיל בְּתוֹהָ^מ. וְעַל יָדֵי זֶה הוֹלִיד אוֹתָן
 מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה רוּחוֹת שְׁדִין וְלִילִין
 בְּהוֹצָאת זָרַע לְבִטְלָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ
 בְּעִרוּבֵין^מ. וְיִדְוְעֵי דְהֵם הַנְּפָשׁוֹת דְּגָלוֹת
 מְצָרִים, שְׁהַצְּרָכוּ לְתַקֵּן זֶה עַל יָדֵי
 הַהִשְׁתַּקְּעוֹת בְּזִהְמַת מְצָרִים, וְהֵם גְּדוּרִים
 בְּעַרְיוֹת.

וְעַל יָדֵי זֶה זָכוּ לְהַסְרַת הַזְּהֻמָּא בְּמִתָּן
 תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּשִׁבְתָּ^מ.
 וְלִחַד מֵאֵן דְּאָמַר שָׁם, בְּיַעֲקֹב פְּסָקָה.
 וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וּבְיַעֲקֹב
 עֲצָמוּ פְּסָקָה לְגַמְרֵי^נ, דְּעַל כֵּן לֹא מֵת
 (תַּעֲנִית ה, ב), אֲבָל אַף דְּמִטְתּוֹ שְׁלָמָה,
 מְכַל מְקוֹם לֹא הָיָה עֲדִין בְּהַתְּגַלוֹת עַד
 מִתָּן תּוֹרָה^נ. וּבְמְצָרִים שְׁהָיוּ כְּעֶבֶר דִּיגְרָף
 אָמוּ פְּנִ"ל, לֹא נִתְּגַלָּה קִדְשָׁתָם^נ. וְעַל יָדֵי
 זֶה טְעָה יוֹסֵף בְּהַשְׁבָּטִים לְחַשְׁדָּם
 בְּפוֹגְמֵי הַבְּרִית. וְעַל יָדֵי זֶה לְעֶבֶד נִמְכַר

חנינא: מאי דכתיב (משלי יח, כא): 'מות וחיים ביד לשון', וכי יש יד ללשון? לומר לך: מה יד ממיתה, אף לשון ממיתה... וכי מאחר דכתיב (ירמיהו ט, ז): 'חץ שחוט לשונם', 'מות וחיים ביד לשון' למה ליי לכדרבא, דאמר רבא: דבעי חיים – בלישניה, דבעי מיתה – בלישניה" (ערכין שם). פרש"י: "דבעי מיית בלישניה – יעסוק בדברי טעות ונבלה. דבעי חיי בלישניה – יעסוק בתורה". מזו. "רבי יצחק אמר: מושך בערלתו היה, כתיב הכא (הושע ו, ז): 'זהמה כאדם עברו ברית', וכתוב התם (בראשית יז, יד): 'את בריתי הפר'" (סנהדרין לז, ב). מזה. "בשעה שבא נחש על חוה, הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני – פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני – לא פסקה זוהמתן... ופליגא דרבי אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר כהנא: עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו; אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים, שלא היה בהן שום דופי" (שבת קמ"ה, ב). מט. "ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי, הוליד רוחין ושידין ולילין, שנאמר (בראשית ה, ג): 'ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד'" (עירובין יח, ב). נ. כן איתא בשער הפסוקים (פרשת שמות ד"ה גלות מצרים), שגלות מצרים היה לתקן אותן נשמות שנפלו בחטא אדה"ר, שהיו ניצוצות קרי של נשמות קדושות, שהוליד אדה"ר בק"ל שנים הראשונים. נא. "אבל יעקב נמצא מזוקק, כולו טהור, אין בו פסולת. נמצא יעקב צורת אדם הראשון התמימה קודם שחטא אדם" (שערי אורה, שער ה, סד, ב). וכן איתא בספר הליקוטים לאר"ז"ל (פרשת בראשית, ג): "כי הסיגים נתעכלו באברהם ויצחק מצד ישמעאל ועשו, ותיקנו חטא אדה"ר, ונשאר יעקב שלם בלי סיג, ומטתו שלימה (ויק"ר לו, ה), וצורתו היתה דומה לאדה"ר". נב. ראה מש"כ רבינו (ישראל קדושים, אות ט): "שבאמת מימות יעקב לא היה עוד פסולת בורעו, רק שלא היה בהתגלות. והיו צריכין עוד לבירוין דגלות מצרים בקושי השיעבוד ויסורין...". וכן כתב רבינו (קדושת השבת, מאמר ו, ריש אות ד): "...אלו ואלו דברי אלהים חיים, ובשבטים עצמם פסק, וכן בורעם השלשלת הנמשך לדור המדבר. אבל לא נפסק עדיין לגמרי להיות כל זרעם כן לגמרי, שהרי היו רשעים שמתו בימי אפילה, שלא זכו ליציאת מצרים ולקבלת התורה. מה שאין כן אחר מתן תורה, אף על פי שחטא, ישראל הוא, שכבר בחרן ה' יתברך לעמו, ואי אפשר לו ליפרד כלל...". נג. ראה מש"כ רבינו (וישלה, אות א ד"ה וספר שמות): "...על ידי הדיקף זוהמת מצרים מכל צד, היו כעובר שהוא ירך אמו, וכאילו גם מהם לא פסקה זוהמא. ובאמת זה היה לצורך גידול האור, כעובר

יוסף, כי הם חֲשָׁבו דְמִסְתַּמָּא כֹּל הַפּוֹסֵל בְּמוֹמוֹ פּוֹסְלִי. [עד כאן מכתב יד קדשו, וחסר הסיום].

א

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה וְגו' (שמות א, א).
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה וּמִדְרַשׁ תַּנְחומָא (שם, א) פְּתַחוּ פְּרָשָׁה זוּ בְּפִסּוּק (משלי יג, כד) חוֹשֶׁה שְׁבֹטוֹ שׁוֹנֵא כְּנוֹ וְאֶהְבּוּ שְׁחֵרוֹ מוֹסֵר. וְרָמְזוּ בְּזֶה שֶׁכָּל עֲנַן גְּלוֹת מִצְרַיִם הָיָה הִכְנָה לְמַתָּן תּוֹרָה, שֶׁזָּכּוּ עַל יְדֵי אֶהְבֵת ה' יִתְפָּרֵף, וְזָכּוּ עַל יְדֵי הַיִּסְוּרִין שֶׁל גְּלוֹת מִצְרַיִם, עַל דְּרָף שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶהְבּוּ שְׁחֵרוֹ מוֹסֵר.²

וְהַגְּלוֹת מִתְחִיל מִפְּסוּקֵי וַיָּקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ, וַיְכַמוּ שְׁאֲמָרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (שמו"ר א, ח) עַל פְּסוּק (שמות א, ו)

וַיָּמַת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם קָיָם מֵאוֹתָן שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, לֹא שֶׁעָבְדוּ הַמִּצְרַיִם בְּיִשְׂרָאֵל. וְגַם לְפִשְׁטוֹ, בְּנִדְאֵי כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יוֹסֵף קָיָם וְהָיָה מוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ, לֹא מִלֵּא לֵב אֶחָד מֵהַמִּצְרַיִם לְשַׁעֲבֹד בְּאָחָיו. וַיְמַה שְׁאֲמָרוּ (בר"ר צו, א) כִּינֹן שֶׁנִּפְטָר אָבִינוּ יַעֲקֹב, הַתְּחִילָה שֶׁעָבְדוּ מִצְרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל, הִינּוּ שֶׁעָבְדוּ הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִרְגִישׁוּ אֲזוּ בְּנַפְשָׁם מִקְּלִפַת מִצְרַיִם.¹

וְהִנֵּה בְּבְרָאשִׁית רַבָּה³ אֵיתָא, דְּחִמַּשׁ פְּעָמִים אוֹרָה שְׁבַמְאָמַר יְהִי אוֹר, כְּנִגְדַת חִמְשָׁה חִמְשֵׁי תוֹרָה. וְהֵם כְּנִגְדַת חִמְשָׁה פְּרָצוּפִין, שֶׁהֵם כְּנִגְדַת אַרְבַּע אוֹתוֹת הַשֵּׁם הַיְיָ, וְקוּצוֹ דִּינִי"ד דְּרַמְיָא לְאִין (זוהר ח"ג, אחרי מות סה ע"ב), שֶׁהוּא פְּרָצוּף אַרְיָ אַנְפִּין, כִּידוּעַ. וְנִגְדַת זֶה הֵם חִמַּשׁ מְדַרְגוֹת שְׁבַנְפְּשֵׁי שֶׁנֶּחֱשְׁבוּ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (יד, ט).

הגדל במעי אמו... ויציאת מצרים נתגלה ונולד האור". נד. ראה מש"כ רבינו (נח, אות ב ד"ה כי בחטא): "כי בחטא פגם הברית, המשפט להיות עבד... כי הם חשדוהו להיפך, מפני שהוציא לעז עליהם שנושאין עיניהם בבנות הארץ, והם ידעו שנקיים מזה, אמרו שבמומו פוסל, ובודאי יש בו מחסרון זה, וכדאיתא (בר"ר פד, יז) אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם, כנען שחטא, לא לעבד נתקלל? וחטא כנען היה בפגם הברית שפגם חם (סנהדרין קח, ב), אף זה 'לכו ונמכרנו'. ונמכר למצרים, שהיא מקום הזימה, ושם נתברר על ידי הנסיון שהוא נקי ומוגדר, ונגדרו כל ישראל בזכותו, כמו שאמרו ז"ל. ומצרים ערות הארץ, ולשם גלו לברר שהם נקיים בזה. וכשנתברר זה, נגאלין, וכמו שאמרו דנגאלו ממצרים על ידי שהיו גדורים בעריות". א. ראה לעיל (מכתי"ק הערה ט). ב. ראה לעיל (שם ד"ה והגם, ועל ידי העבדות, ועל זה נאמר). ג. "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" (שמות א, ח). ד. ראה מש"כ רבינו (ויחי, אות ה ד"ה אך הענין): "כל זמן שיעקב אבינו ע"ה היה קיים, הופיע מחיות יעקב להכלל, ולא הרגישו כלל ישראל מענין קליפת מצרים. ואף שהיה להם אחיזה מה במצרים, היה בהעלם מאד. וכיון שנפטר יעקב, התחיל השיעבוד, שהתחילו להרגיש משיעבוד היצר הרע מקליפת מצרים, והתחיל העמל במלחמת היצר הרע". ה. ראה לעיל (מכתי"ק הערה א). ו. כן איתא בעץ חיים (שער לט דרוש ד): "כי נפש האדם כולל בחינות רבות, כי יש בה יחידה מצד ארץ אנפין, וחיה מצד אבא, ונשמה מצד אמא, ורוח מצד זעיר אנפין, ונפש מצד נוקבא". ושם הו"ה כולל כל ה' פרצופים, כדאיתא בשער ההקדמות לאריז"ל (הקדמה ב): "והנה קוצו של יו"ד שיש בזאת ההו"ה, היא בספירת הכתר (בחינת ארץ אנפין). והיו"ד עצמה, היא בחכמה (בחינת אבא), וה"א

ואחר כך נזכר כל לדת האבות ושנים
עשר שבטים, עד שמסים (בראשית נ, כו)
ויישם בארון במצרים, שאז נשלם ברור
כנסת ישראל בבחינת יוסף, וזה
משלום בריאת העולם בהעשר פרשיות
שפנגד עשר ספירות.

ומקדם לזה באו שתי פרשיות,
בראשית נח, נגד שתי אלפים

תהו"א. ושם נזכר דור המבול שהם כנגד
תורה שבכתב שהיה ראוי ליתן לדור
המבול, כמו שאמרו בשמות רבה"ב,
והתחלת דור המבול נזכר בפרשת
בראשית. ואחר כך דור הפלגה, שהיה
בזה לעמת זה נגד תורה שבפעל פה,
שעקר התפשטותה בכבל"י. ולכן

ובל אחד כלול מעשר, פידועי. וספר
ויקרא במדבר הם של עשר
פרשיות. וכן דברים גם כן עשר
פרשיות, דפרשת ברכה אינו מחשבון
ג"ן פרשיות, ואינו נקרא בשבת מטעם
זה"ה. רק ספר בראשית בו שנים עשרה
פרשיות, וספר שמות בו אחת עשרה
פרשיות.

והנה בכראשית רבה אמרו"י, יהי אור
כנגד ספר בראשית, שבו נחעסק
הקדוש ברוך הוא וברא את עולמו.
ואמרנו"י שעקרו מתחיל מפרשת לך,
ועל דרך שאמרו (שם ב, ג) יהי אור זה
אברהם, ואז התחיל אברהם אבינו עליו
השלום להאיר ולפרסם אלהותו יתברך.

ראשונה בבינה (בחינת אמא). והו"ו בתפארת, כלול משש ספירות, חג"ת נה"י, אשר כללותם יחד נקראים...
זעיר אנפין. וה"א אחרונה, מלכות דזעיר אנפין". ז. כל ספירה מעשר ספירות כלולה מעשר (תיקו"ז מו, פד
ע"א), וכן כל פרצוף מה' פרצופים כלול מעשר ספירות (שער הגלגלים, הקדמה לח). ח. בתיקו"ז (יג, כט
ע"ב) איתא: "ג"ן הוא כליל תלת וחמשים סדרין דאורייתא דבכתב". והקשה הרמ"ז (בפירושו על הוזהר ח"ב,
ויקהל רו ע"ב), שמספר פרשיות התורה הן נ"ד, ותירץ בשם הרב שמואל אבובב, שפרשת וזאת הברכה אינה
נחשבת במנין הפרשיות, כיון שאין קוראים אותה בשבת אלא ביום טוב. ט. ראה מש"כ רבינו (וישלה, אות
א, פסקה א ד"ה ואינו יוצא): "והיינו כי גמר עולם התיקון הוא בקבלת ישראל התורה... ושנים ראשונות,
בראשית ונח, הם משני אלפים תוהו, שהוא מעולם התוהו לבד. ופרשת לך מתחיל מהנפש אשר עשו בחרן,
שהוא התחלת שני אלפים תורה... והם עשר פרשיות עד סוף הספר, שהם בנין עולם התיקון...". י. ראה
מש"כ רבינו (ויחי, ריש אות יז): "סיום הספר ויישם בארון במצרים, כי בספר בראשית נזכר ענין בנין קדושת
ישראל, ונשלם בפרשה זו על ידי תולדות השנים עשר שבטים. והעיקר על ידי יוסף, כשנשלם בבחינת קדושת
הברית. וזה היה דייקא בשעת מותו, כי כל זמן שהאדם חי, אין לו עוד בירור שיהיה נשלם בענין שבא לעולם,
רק דייקא בשעת מותו נשלם בחינתו...". יא. "תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי העולם. שני אלפים
תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח... שני אלפים תורה מאימת?... מ'ואת הנפש אשר עשו
בחרן" (ע"ז ט, א). יב. שמו"ר (טו, ב). ובוזהר (ח"ג, פנחס רטז ע"ב) איתא: "עתידי הוה משה לקבל אורייתא
בדרך דטופנא, אלא בגין דהוה רשיעיא. הדיא הוא דכתיב (בראשית ו, ג): 'בשג"ם הוא בשר', בשג"ם זה
מש"ה". יג. ראה מש"כ רבינו (נח, אות א ד"ה וכמו שבדור): "בדור הפלגה היה הזמן להתגלות התפשטות
תורה שבעל פה. ועיקר התפשטות תורה שבעל פה היה בבבל, כמו שאמרו בסוכה (כ, א). ועל כן כשהרגישו
בשנער מקום הראוי להתגלות התפשטות תורה שבעל פה, עשו הם מגדל לעומת בית המקדש, שהוא מקום
שמם יוצא תורה לכל ישראל (סנהדרין פו, ב), ועשו הם, בזה לעומת זה, מגדל להתפשטות

וְאַחַר כֵּן, אַחַר הַקְּלִי, נֹאמֵר מַעֲשֵׂה
הַמְּשָׁפָן, שֶׁהִיָּה גַם כֵּן עַל יְדֵי
מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, לְהַשְׁפִּין
הַשְּׁכִינָה בְּאַרְץ וְאַף בְּחוּץ לְאַרְץ^{טז}. וְזֶה
תְּשֻׁלוֹם סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁכָּנְגַד וַיְהִי אוֹר,
שָׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה.

וּבְתַקְוֵנוּי זֶהר אֵיתָא^{טז} וַיְהִי אוֹר, דָּא
רֵאשׁ הַשְּׁנָה וכו'. וַיְהִי,
לִישְׁנָא דְצַעְרָא. וְהִינוּ שְׁנָה מוֹרָה
הַתַּחֲדָשׁוֹת תּוֹרָה שֶׁבְעַל פֶּה, שֶׁהוּא הֶרֶב
חֲכָמָה לְתַנְן הֶרֶב פְּעִס^{טז}. וּבְמָקוֹם אַחַר
(תִּיקוּ"ז ל, ע"ד ע"א) אֵיתָא וַיְהִי אוֹר, דָּא
שְׁמָאֵלָא, וְהוּא עַל דְּרָף מַה שְּׁמוּבָא (שם
כ"א, נ ע"א) וּמְשָׁמָאֵלָא אֲתִיְהִיבַת אוֹרֵייתָא
דְּבַעַל פֶּה וכו'. וּבְזֶהר הַקְּדוּשָׁה וַיְהִי
אוֹר, דְּמִימִינָא נְפִיק שְׁמָאֵלָא. וְזֶהוּ מְרָמֵז
עַל לוחֹת שְׁנַיִים, שֶׁהִיָּה פְּלוּל בְּהֵם
מְדַרְשׁ הַלְכוֹת וְאַגְדוֹת, וּכְמוֹ שְׁאָמְרוּ
בְּשְׁמוֹת רַבְּהִי, וְעַל זֶה נֹאמֵר פִּי כַפְּלִים
לְתוֹשְׁיָה. וְזֶה סֵדֶר סֵפֶר וְאַלְהַ שְׁמוֹת,

כְּשֶׁהֲרִגִישׁוּ מוֹדָה, רְצוּ לְהַעֲמִיד הַמַּגְדֵּל
שֶׁהוּא בְּזֶה לְעֻמַּת זֶה נִגְדַּד הַמַּקְדָּשׁ, וְזֶה
נִזְכָּר בְּפִרְשַׁת נח. וְהֵם כָּנְגַד שְׁתֵּי אֲלָפִים
תַּהוּ, וְהֵם הִכְנִה לְסִפֵּר בְּרֵאשִׁית שְׁכָנְגַד
יְהִי אוֹר זֶה אֲבִרְהֵם, שְׁמִמְנוּ הַתְּחִיל
הַשְּׁתֵּי אֲלָפִים תּוֹרָה^{טז}.

וְאַחַר כֵּן וַיְהִי אוֹר כָּנְגַד סֵפֶר שְׁמוֹת,
שָׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה
לְאוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבְּהִי^{טז}.
וַיֵּשׁ לומר גַּם כֵּן שֶׁעָקְרוּ מִתְּחִיל מִפְּרִשַׁת
וְאַרְא, דְּשֵׁם כְּכָר הַזְּכָרוֹ הַשְּׁבַע מִכּוֹת,
שֶׁהֵם הִיוּ נִגּוּף וְרַפּוּא, נִגּוּף לְמַצְרִים
וְרַפּוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל דְּרָף מַה שְּׁדָרְשׁוּ
בְּזֶהר (ח"ב, בא לו ע"א). וְהִינוּ שֶׁבְכָל מִכָּה
יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִקְּלָפָה אַחַת, וְנִכְנְסוּ
בְּקִדְשָׁה בְּמִדָּה אַחַת שְׁמִשְׁבַּע
תַּחֲתוֹנִיּוֹת^{טז}. וְאַחַר כֵּן בֵּא בְּשִׁלַּח, גָּמַר
יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְאַחַר כֵּן מִתַּן תּוֹרָה,
דְּכְתִיב (תְּהִלִּים פ"ב, ו) אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים
אֲתָם, שֶׁהִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת הַתְּקוּן לְכָל
הַפְּגָם שֶׁל הַנְּחָשׁ^{טז}.

הַבְּלִיָּהם". יד. רבינו ביאר ענין זה בהרחבה לקמן (בא, ריש אות א; שם אות ב ד"ה והנה העשר).
ע"ש. טו. ראה ע"ז (ה, א): "דתניא, רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה, אלא כדי שלא יהא מלאך
המות שולט בהן, שנאמר (תהלים פב, ו): 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עלין כלכם', חבלתם מעשיכם, (שם,
ז) 'אכן כאדם תמותון'". טז. כן כתב רבינו (חנוכה, אות כה ד"ה והנה מה שקורין וד"ה ובפשיטות נראה):
"והמשכן היה אף בחוץ לארץ... שה' יתברך שוכן בלב בני ישראל... וזה קיים לעד, אף בגלות וחוץ לארץ...
ולא היה קבוע במקום, רק בכל מקום שחננו בני ישראל קבעו מקומו, ושם היה משכן השכינה". יז. "וַיְהִי
אוֹר (בראשית א, ג) – ראש השנה, דְּאֵתְמַר בֵּיה (ש"א א, ד) 'וַיְהִי הַיּוֹם, הִקָּא 'וַיְהִי' וְהָיָה 'וַיְהִי', וּבְכָל אֲתַר
וַיְהִי לִישְׁנָא דְצַעְרָא" (תִּיקוּ"ז לו, ע"ב). יח. "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל – לא ניתן
להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? (קהלת א,
יח) 'כי ברוב חכמה רב כעס' (נדרים כב, ב). פרש"י (ד"ה מפני): "...ולפי שבעטו וחטאו, נוסף להם רוב חכמה,
שאר הספרים, להטריחן יותר". יט. "בין דְּאָמַר 'יהי אוֹר', אֲמַאי כְּתִיב 'וַיְהִי אוֹר'? דְּהָא בּוֹיָה כֵּן סָגִיא אֱלָא
'וַיְהִי אוֹר', דָּא אוֹר קְדָמָא, דְּאֵיהּ יִמִּינָא, וְאֵיהּ לְקַץ הִימִין. 'וַיְהִי אוֹר', דְּמִימִינָא נִפְקַ שְׁמָאֵלָא, וּמִרְזָא דְּמִימִנָא
נִפְקַ שְׁמָאֵלָא, וְעַל דָּא 'וַיְהִי אוֹר', דָּא שְׁמָאֵלָא" (וזהר ח"ב, תרומה קסו ע"א). כ. "התחיל מצטער על שבור

הָרָאשׁוֹנִים וְכוּ', וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, הוֹסִיף שָׁבַח עַל שְׁבָעִים נֶפֶשׁ שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְמַעַלְהָ, שְׁפָלָם הָיוּ צְדִיקִים. וַיֵּשׁ לְהִבִּין מִה שִׁיף בָּזָה וְאֵלֶּה מוֹסִיף שָׁבַח עַל הָרָאשׁוֹנִים, כִּינּוֹן שֶׁהֵם הֵם הַשְׁבָּעִים נֶפֶשׁ הַנִּזְכָּרִים לְמַעַלְהָ בְּסֵפֶר בְּרָאשִׁית (מו', ח-כז), וְמֵה מוֹסִיף בָּזָה.

אֲבָן הַעֲנִיָּן הוּא, דְּכָאן כְּתִיב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב וְגו', וְלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לֹדֶמֶר בְּנֵי יַעֲקֹב, אוֹ לְכַתֵּב אַחֵר כִּי אֶת יִשְׂרָאֵל. אֵף כִּי בָּזָה לְהוֹסִיף שָׁבַח עַל הָרָאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּשְׁלָמוּ בְּבַחֲיִנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְדַרְגָּה עֲלִיוֹנָה, וְנִקְרָאוּ כָּלֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְאָמַר אֶת יַעֲקֹב, שְׁזָה הָיָה שְׁלֵמוֹת יַעֲקֹב אֲבִינוּ עֲלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּשְׁלָם בְּמִצְרַיִם^י, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (שם מז, כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. שְׁזָה הָיָה עֵקֶר חַיִּים שְׁלוֹ, שֶׁנֶּשְׁלָם, שֶׁמִּטַּח שְׁלָמָה (ויק"ר לו', ה). וְהִינּוּ שְׁאָף עֲמֵי הָאֶרֶץ

שֶׁהָיָה עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבְּנוּ שֶׁהֵקִים הַמִּשְׁפָּן.

וְהֵם גַּם כֵּן עָשׂוּ פְּרָשִׁיּוֹת, שֶׁבְּפִרְשָׁה זוֹ לֹא נִזְכָּר כָּלֶל מִגְּאֻלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֲדַרְבָּה, הַפְּרָשָׁה מְסִיִּם^כ לְמֵה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה וְגו', וּמֵאֲזוּ בְּאֵתִי וְגו', הִרַע לְעַם הַזֶּה. אֲכֵן בְּאֵמַת פְּרָשָׁה זוֹ הִכְנִה לְכָל סֵפֶר שְׁמוֹת, וַיְהִי אוֹר, שֶׁבּוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוּרָה^כ. שֶׁעַל יְדֵי גְלוּת מִצְרַיִם זָכוּ לְמַתָּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ^כ שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת וְכוּ', וְכִלְיָן לֹא נִתְּנָן אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, תּוֹרָה וְכוּ'. וְהַתּוֹרָה זָכוּ עַל יְדֵי יִסּוּרֵי גְלוּת מִצְרַיִם^כ. וְזֵהוּ שֶׁרְמָזוּ בְּמִדְרָשׁ^כ בְּפִתְיַחַת פְּרָשָׁה זוֹ, מֵה שֶׁנֶּאֱמָר (משלי יג, כד) וְאִהְיֶה שֶׁחָרוּ מוֹסֵר.

אֵף מֵה שֶׁנֶּאֱמָר (שמות א, א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', שֶׁאִינוּ מְדַבֵּר מֵהַגְּלוּת, הַקְּשָׁה לְהַמְדַרְשׁ, דְּהָא כְּבָר הִזְכָּרוּ שְׁמוֹתָן. וְאָמַר בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שמו"ר א, ב) וְאֵלֶּה, מוֹסִיף שָׁבַח עַל

הַלּוּחוֹת, וְאָמַר לוֹ הַקְּב"ה: אֵל תִּצְטַעַר בְּלוּחוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת, שֶׁלֹּא הָיוּ אֵלָּא עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת לְבַד, וּבְלוּחוֹת הַשְּׁנַיִים אֲנִי נוֹתֵן לָךְ שִׁיחָא בְּהֵם הַלְכוֹת מִדְרָשׁ וְאֵגְדוּת, הַה"ד (איוב יא, ו): וַיִּגַד לָךְ תַּעְלוּמוֹת חֲכָמָה כִּי כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָּה" (שמו"ר מו, א). וְכַתֵּב רַבִּינוּ (בְּרָאשִׁית רִישׁ אוֹת ד'): "...וְהוּא שְׁבָרָשׁ הַשְּׁנָה אַחֵר הַקְּלִקוּל, הַתְּחִיל הַתְּחַדְּשׁוֹת תּוֹרָה שְׁבַעל פֶּה, שֶׁהוּא הַרּוּב חֲכָמָה לְתַקֵּן הַרּוּב כַּעַס, וּבַיּוֹם הַכּוֹפְרִים נִיתְּנוּ לּוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, דְּאִיתָא (שמו"ר שם): וּבְלוּחוֹת הַשְּׁנַיִת אֲנִי נוֹתֵן לָךְ שִׁיחָא בְּהֵם הַלְכוֹת מִדְרָשׁ וְאֵגְדוּת, הַדָּא הוּא דְּכִתִּיב (איוב יא, ו): 'כִּי כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָּה"'. כֹּא. 'וַיִּשָּׁב מִשָּׁה אֵל ה' וַיֹּאמֶר אֲדִנְי לְמֵה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמֵה זֶה שֶׁלְּחֻתְּנִי: וּמֵאֲזוּ בְּאֵתִי אֵל פְּרַעֲזָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצֵּל לֹא הִצֵּלְתָּ אֶת עַמְּךָ" (שמות ה, כב-כג). כֹּב. רֵאזָה מִשְׁכ"ב רַבִּינוּ לַעִיל (בְּתַחֲלִילַת הַפְּרָשָׁה) וְשֵׁם הַעֲרָה א. כֹּג. "תְּנִיא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי אוֹמְרִי: שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָן לֹא נִתְּנָן אֵלָּא ע"י יִסּוּרִין, אֵלוּ הֵן: תּוֹרָה, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַעוֹלָם הַבָּא" (בְּרַכּוֹת ה, א). כֹּד. רֵאזָה אֲלִשִׁיךְ (בְּרָאשִׁית טו, יד): "וְטַעַם שֶׁאֲשַׁעְבְּדֶם, הֲלֹא הוּא, כִּי הִנֵּה (שם) וְאַחֲרָי כֵּן יִצְאוּ בְּרַכּוֹשׁ גְּדוֹל, וְרִיחַ גְּדוֹל, שֶׁהוּא סִילּוֹק זוֹהֲמַת הַנְּחַשׁ עַל יְדֵי הַשְּׁעֵבּוּד, שְׁיֻכְנוּ בּוּ לְקַבֵּל תּוֹרָה...". כֹּה. רֵאזָה לַעִיל בְּרָאשׁ הַמֵּאֲמָר. כֹּו. רֵאזָה זוֹהַר (ח"א, ויחי רטז ע"ב), וּמִשְׁכ"ב רַבִּינוּ (ויחי, אוֹת א

מְכַנִּים בְּשֵׁם יַעֲקֹב, כְּמוֹ שְׁנִדְרָשׁ^{טו} וּלְבֵית יַעֲקֹב חֲטָאתָם, אֵלָיו עָמִי הָאָרֶץ וְכוּ'. דָּאָף שְׂאִין יוֹדְעִין כָּלֵל, עַד שְׁזַדְוֹנוֹת נֶחֱשָׁב לָהֶם לְשִׁגְגוֹת, מִכָּל מְקוֹם נִקְרְאִים בֵּית יַעֲקֹב. וְזֶה שְׁלֵמוֹת יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שְׁמֻטָּתוֹ שְׁלֵמָה.

וְחָשַׁב כָּאֵן שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִיתָא^{כז} עַל שֵׁם גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל נִזְכְּרוּ כָּאֵן וְכוּ'. וְהִינוּ דְכָאֵן מְדַבֵּר אַחַר שְׁנִשְׁלָמוֹ שְׁשִׁים רַבּוֹא נִפְשׁוֹת, מְסַפֵּר כָּל שְׁרֵשׁ כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל, וְכִמוֹ שְׂאָמְרוּ (בר"ר ע"ט, א), לֹא נִפְטַר אָבִינוּ יַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם, עַד שְׂרָאָה שְׁשִׁים רַבּוֹא מְבַנֵּי בְּנָיו. וְאִזְ נִזְכְּרוּ הַשְּׁמוֹת עַל שֵׁם גְּאֻלַּתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ הַהֲכָנָה לְסִפּוֹר שְׁמוֹת שְׁכַנְגָד וַיְהִי אֹר, שְׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה.

וְאַחַר כֶּף מְסִים הַפְּרָשָׁה בְּמֵאֲמַר^{כח} מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, לְמָה הִרְעַתָּה לָעַם הַזֶּה. וּכְבָר הַקְּשׁוּ הִירָאשׁוּנִים זְכָרוֹנָם לְכִרְכָּה^{כט}, שְׁהָרִי כְּכָר הוֹדִיעַ ה' יִתְבַּרְךָ לְמִשָּׁה (שְׁמוֹת ג, יט) כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בְּיַד חֲזָקָה, וְלָמָּה יִתְרַעַם.

וְנִרְאָה עַל פִּי מָה שְׂאָמְרוּ וַיִּרְא בְּסִבְלָתָם, הִלָּךְ מִשָּׁה וְתִקֵּן לָהֶם יוֹם הַשְּׁבִת לְנוּחַ. וְהִינוּ שְׁתִּיקִין לָהֶם שְׁיֹעִיל לָהֶם שְׁבִיתַת הַשְּׁבִת, שְׁעַל יָדֵי זֶה יוֹכְלוּ לְצֵאת מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה. שְׁבַמְצֻרִים הָיוּ בְּתוֹךְ הַקְּלָפָה, מְקַרְףּ וּמְסַגֵּר מִכָּל צַד כְּעֶבֶר בְּכֻטָּן אֲמוּל^ל, וְתִקֵּן לָהֶם הַשְּׁבִת, שְׁעַל יָדֵי כֵן יוֹכְלוּ לְצֵאת לְאוֹרָה.

וְאַחַר כֶּף אִיתָא^ל מְלַמֵּד שְׁהָיוּ בְּיָדָם מְגִלוֹת, שְׁהָיוּ מְשַׁתַּעֲשְׁעִין בְּהֵן מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת, לוֹמַר שְׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹאֲלָן וְכוּ', אָמַר לָהֶם פְּרַעַה, תִּכְבְּדוּ הָעֶבְדוּדָה וְגו', אַל יְהִי מְשַׁתַּעֲשְׁעִין, וְאַל יְהִי נִפְיִשִׁין בְּיוֹם הַשְּׁבִת. וְעַל זֶה צָעַק מִשָּׁה רַבְּנוּ אֵל ה', לְמָה הִרְעַתָּה וְגו', שְׁנִתְיָרָא שְׁחַס וְשְׁלוֹם יִתְקַלְקְלוּ עוֹד, כִּיּוֹן שְׁנִתְבַּטַּל מֵהֶם הַשְּׁבִת וְהַדְּבָרִי תוֹרָה. שְׁכֵן הַלְּשׁוֹן בְּמִדְרָשׁ (תהלים קיט, ב) עַל פְּסוּק (שם, צב) לוֹיֵלִי תוֹרַתְךָ שְׁעֲשְׂעִי אִזְ אֲבִדְתִּי בְּעַנְיִי, סְפָרִים הָיוּ לָהֶם וְהָיוּ מְשַׁתַּעֲשְׁעִים בָּהֶם וְכוּ'. וּמִסְתַּמָּא הִיָּה לָהֶם הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁנִאָמְרוּ בָּהֶם הַהֲבָטָחוֹת שְׁהַבְטִיחַ ה' יִתְבַּרְךָ לְהָאֲבוֹת שְׁיִגְאָלוּ, וְזֶה הִיָּה דְבָרֵי תוֹרָה

ד"ה אכן איתא וד"ה וכלל פרשה). כז. "...הגדר לעמי פשעם" (ישעיהו נח, א) – אלו תלמידי חכמים, ששגגות נעשות להם כודונות. ולבית יעקב חטאתם' (שם) – אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות" (ב"מ לג, ב). פרש"י: "לעמי פשעם – עמי, דהיינו תלמידי חכמים... ולבית יעקב – שאר העם". כח. ראה לעיל (מכתי"ק הערה ז). כט. כן הקשו רב"ע, רמב"ן, חזקוני (שמות ה, כב). ל. "דבר אחר, וירא בסבלתם" (שמות ב, יא). ראה שאין להם מנוחה. הלך ואמר לפרעה: מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדך, אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע, הם מתים. אמר לו: לך ועשה להן כמו שתאמר. הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח" (שמו"ר א, כח). לא. ראה לעיל (מכתי"ק ד"ה ובמצרים היה). לב. "על כן הם צועקים לאמר וגו' תכבד העבודה על האנשים" (שמות ה, ח-ט), מלמד שהיו בידם מגילות שהיו

וְכֵן כְּתִיב^ל בְּיוֹם הַנִּיחַ ה' לָךְ וּגְו', וּמִן
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה וּגְו', שְׁנֵדְרִשׁ (זוהר
ח"א, בראשית מח ע"ב) עַל יוֹם הַשַּׁבָּת,
שֶׁהוּא יוֹם הַנִּיחַ. שְׁאֵז נֹתֵן ה' תְּבַרְךָ
נִיחָא בְּלֵב הַיִּשְׂרָאֵל, אִף כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה, וְנִרְאָה שְׁחַס וְשָׁלוֹם
יִשְׂרָאֵל מִתְקַלְקֵל עוֹד, אֲזַי מִפִּיר
הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מֵה' תְּבַרְךָ, וְהוּא צוֹפֵה
לְטוֹבָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה יֵצְאוּ מֵאֲפֵלָה
לְאוּרָה, כִּימֵי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (מִיכָה
ז, טו), וְיִהְיֶה נְהוּרָא דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא,
וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה טוֹב מְאֹד^ל. וְעַל יְדֵי זֶה
יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל נִיחָא בְּלֵב. וְהַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת
כֶּהֱלַכְתָּהּ נִגְאָל מִיַּד מְכַל וְכָל^ל.

ב.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
מִצְרַיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ
בָּאוּ (שְׁמוֹת א, א). פֶּתַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר
אֶחָד כֶּךָ אֶת יַעֲקֹב. וּבִדְהַר הַקְּדוּשׁ (ח"ב,

שְׁלֵהֶם. וְכִינּוֹן שְׁנֵתְבַטְלוּ מֵהֶם הַדְּבָרִי
תוֹרָה וְהַשַּׁבָּת, אָמַר מִשָּׁה רַבְּנֵי שְׁהַרַע
לְעַם הַזֶּה, שְׁיִוְכְלוּ לְהַתְקַלְקֵל חַס
וְשָׁלוֹם, וְלֹא יִהְיֶה וְאִהְבּוּ שְׁחָרוּ מוֹסְרָה.

וְהִרְאָה לוֹ ה' תְּבַרְךָ שְׁזָה הוּא כְּעֵין
קְדוּרוֹתָא דְצִפְרָא^ל. וְאִדְרַבְהָ,
מִזָּה יִהְיֶה עֶקֶר הַהֲכָנָה לְמָה שְׁנִנְאָמַר וְיִהְיֶה
אוֹר, שְׁבוּ יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֲפֵלָה לְאוּרָה.
וְהוּא כְּנִגְדַת הַחֲשֵׁךְ שְׁנִנְזַכַר בְּמֵאֲמַר רֵאשׁוֹן
בְּרֵאשִׁית, שְׁכֵן הָיָה סֵדֶר בְּרִיתוֹ שֶׁל
עוֹלָם, בְּרִישָׁא חֲשׂוּכָא וְהַדְרָה נְהוּרָא (שַׁבָּת
עז, ב), וְכִמּוֹ שְׁמוּבָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (ח"ב,
תְּצוּהָ קַפְד ע"א) דְלִית נְהוּרָא אֲלָא הַהוּא
דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא וְכו'.

וְכָל הַפְּרָשָׁה זֹאת הֲכָנָה לְסִפְרָא וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת, שְׁכְּנִיגְדַת וְיִהְיֶה אוֹר^ל, שְׁבוּ
יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֲפֵלָה לְאוּרָה. וְאַחַר כֶּךָ
מִתְחִיל הַעֲשׂוֹר פְּרָשִׁיּוֹת מֵהַסֵּפֶר, שְׁהֶם
כְּנִגְדַת עֲשׂוֹר סִפְרֵיּוֹת.

מִשְׁתַּעֲשְׂעִין בְּהֶם מִשַּׁבָּת לַשַּׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהַקְּב"ה גּוֹאֲלָן, לְפִי שְׁהִיוּ נוֹחִין בַּשַּׁבָּת. אִמַר לֵהן פְּרַעַה: 'תְּכַבֵּד
הַעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקֵר', אֵל יִהְיֶה מִשְׁתַּעֲשְׂעִין, וְאֵל יִהְיֶה נִפְשִׁין בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
(שְׁמו"ר ה, יח). ל.ג. רֵאה זוֹהַר (ח"ג, פְּנַחַס רַמְט ע"א). וּבִיאַר רַבִּינוּ (לִיקוּט מֵאֲמָרִים, עַמ' נו): 'כְּטַעַם (מִשְׁלִי
טז, יח) 'לְפָנַי שְׁבַר גֹּאֲוִן', שֶׁהוּא כְּעֵינֵן קְדוּרוֹתָא דְצִפְרָא, שְׁתַּכְּלִית תּוֹקֵף הַחוּשְׁךָ מִתְחִיל בְּרַגְעָא שֶׁל צְמִיחוֹת אוֹר
הַגְּמוּרָה'. ל.ד. רֵאה לְעִיל (ד"ה וְהִנֵּה בְּרֵאשִׁית רַבָּה). ל.ה. 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּיחַ ה' לָךְ מִעֲצָבָךְ וּמִרְגָּזָךְ וּמִן
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה אֲשֶׁר עָבַד כֶּךָ' (יִשְׁעִיהוּ יד, ג). וּבִיאַר רַבִּינוּ (בְּרֵאשִׁית, אוֹת י ד"ה וִיתְכּוֹן): 'וְהוּא מִדְּכַתִּיב בְּיוֹם
הַנִּיחַ, וְלֹא כְּתִיב בְּהַנִּיחַ, וּמִזָּה דְרַשׁ דְּקָאֵי עַל יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא יוֹם מִנוּחָה'. ל.ו. רֵאה מִש"כ רַבִּינוּ (חִיִּי שְׂרָה,
אוֹת ו ד"ה זֶה שְׂרָשׁ): 'זֶה שְׁנֵאמַר 'מֵאֲד', עַל דְּרַךְ מֵה שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית א, לא): 'וִירָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד', שְׁנֵדְרִשׁ (בְּר"ר ט, ה-יג) עַל כָּל הַהִיפְךָ מֵהַטוֹב, שִׁיחִידָה טוֹב מְאֹד. וְעַל דְּרַךְ מֵה שְׁמוּבָא
(זוהר ח"ב, קַפְד ע"א) דְלִית נְהוּרָא אֲלָא הַהוּא דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא, וְלִית טוֹב אֲלָא הַהוּא דְנִפְיָק מִגּוֹ בִישָׁא,
שְׁמִזָּה נַעֲשָׂה טוֹב מְאֹד...'. ל.ז. "אִמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: אֲלַמְלִי מִשְׁמַרְיִן יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי
שַׁבָּתוֹת כֶּהֱלַכְתָּן, מִיַּד נִגְאָלִים" (שַׁבָּת קִיח, ב). וְכַתֵּב רַבִּינוּ (בְּרֵאשִׁית, סוֹף אוֹת ח): 'וְאִף שֶׁהָעוֹלָם נִדּוּן אַחַר
רֹבּוֹ, מְכַל מִקּוֹם כָּל נֶפֶשׁ בְּפִרְט כְּשֶׁמִּשְׁמַר שַׁבָּת כֶּהֱלַכְתָּ, יוֹכֵל לִזְכוֹת לַשַּׁבָּת עֵילָא, וְיִהְיֶה נִגְאָל מְכַל וְכָל
בְּפִרְט נֶפֶשׁוֹ, וְלִבְטַל גּוֹזֵרַת הַמִּיתָה מְכַל וְכָל, וְיִהְיֶה רַק כְּשִׁינָה וְיִקְיָצָה, כִּיּוֹן שִׁיזְכָּה דַּתְפְּנֵי הַיִּצֵר הַרַע מְכַל